

In memoriam

Mixel Oronoz Tricot (Baigorri, 1935 - Baiona, 2023)

—Peio Jorajuria—

Mixel Oronoz Tricot ohorezko euskaltzainak utzi gaitu iragan irailaren 22an, Kanbon, 88 urtetan, minbiziak eramanik. Baigorriin sortua zen 1935eko abuztuaren 23an. Bizian zehar ibilbide aski atipikoa eraman zuen. Uztaritzeko seminario txikian hasi zituen apez izateko ikasketak. Irakasleetan, bazuen bat eragin handia ukan zuena baigorriar gaztearen etorkizunerako, hura zen Piarres Lafitte, 1948tik aitzina greziera irakasle ukan zuena. Eta Mixel Oronozek berak aitortu zuen, Piarres Lafittek begiak ireki zizkiola, eta hari bezala beste lagun askori ere, euskal hizkuntza eta kulturaren aitzinean. Etienne Salaberri heletar filosofoa ere ukan zuen irakasle Uztaritzen. Ondotik Baionako seminario handian segitu zuen apez-ikasketak egiten eta 1960ko ekainean apeztu zen.

Lehen batean, filosofia ikasketak nahi izan zituen egin baina apezpikuak ez zion horrelakorik baimendu. Ondorioz, Piarres Xarritonek aldeturik, Hazparneko San Josep lizeoan egon zen frantses irakasle, bai eta ikasleen zaindari. Urte baten buruan, haatik, Boli Kostako bidea hartu zuen, Baionako diozesaren kontuko misiolari edo *fidei donum* gisa. Sei urte iragan zituen han, Gagnoako eskualdean, hots Boli Kosta erdialdean. «Parabisua izan zen enetzat», du geroztik aitortua, lotura estuak atxikirik bizi guzian hangotar batzuekin.

Handik itzultzean, 1969an, Baionako katedraleko bikario izendatua izan zen, baina kargu hori ez zuen batere gustukoa eta laster handik «iheska bezala» —bere hitzak dira— joan zen eta Roger Etxegarai ezpeletarrak, kardinal izango zenak, aholkatu zion Flandriako Lovainako unibertsitatara teologia ikastera joatea. Hiru urte iragan zituen han eta bukaeran tesia aurkeztu zuen, Bernard Besret

bretoi teologoaren ekarpen ausartaz. Elizak geroago kanporatu zuen teologoa da, katolizismoaren dogmak ukatzen zituelako. Tesi-gai horren hautua Mixel Oronozengandik, ez zen kasualitatea izan, ostean ikusiko dugun bezala. Orduz geroztik, Mixel Oronoz Lovainako apez-elkargoari lotua egon zen erretreta hartu arte, eta ez gehiago Baionako diozesari. Eta osoki bizi izan zen bere lanaren soldatatik.

1972tik aitzina, gazteen irakasle, helduen formatzaile eta langabetuen laguntzaile aritu zen lanean, Turkian zenbait urtez, Istanbulen, ondotik Bordele aldean, Lormont hirian, eta hondarrik Baionan, 1990eko hamarkada erditsutan jubilatuta zen artio.

Berehala buru-belarri engaiatu zen euskararen eta euskal kulturaren alde. Egia erranik, lehenagotik ere hasia zen euskalgintzaren sostengu-lanetan. Hala nola *Herria* astekariaren zerbitzuko, berezikiago administratzaile gisa, Jean Haritxelhar eta Emile Larre herrikideen ondoan, 2023ko udaberria arte atxiki zuen kargua. Eta urte batzuez marrazkilari bezala ere aritu zen kazeta horretan, Kilika izengoitiaz. Marrazkilari fina zen, nahiz Emile Larrek egun batez erran zion: «Hire marrazkiak biziki politak dituk baina nehork ez ditik konprenitzen!».

Lauburu elkartean ibili zen, Claude Labat, Mikel Duvert, Martzel Etxehandi eta beste batzuen ondoan, Euskal Herriko arkitektura, historia eta ondarearen begiratzearen alde lan eginez. Seaska, AEK, Euskal Hedabideak eta beste egitura asko aterpetzen dituen Euskal Konfederazioan ere jardun zuen hogeitaz, horietan hamabi lehendakaritzan, euskararen sustapen- eta zaintza-lanetan, euskararen ofizialtasuna etengabe aldarrikatuz. Euskal Herriko Giza Eskubideen Babes Batzordeko partaide ere izan zen, berezikiago egitura horretako *Jakilea* aldizkarian artikulu franko idatziz. Bertze egitura asko ere sostengatu zituen, Euskal Herriko Laborantza Ganbara eta beste.

Bazuen beste talenturik ere. Musikari ona zen, hala nola organo-jole aparta. Baigorriko organoaren berritzea sustatu zuen eta ondotik kasik igande oroz organoa jotzen zuen. Eta Baxenabarreko Musikaldiaren sortzaileetariko bat ere izan zen. Artetik, bidaiatz ere ibili zen munduan zehar, Boli Kostan, Quebecen, Txinan eta beste. Kepa Altonaga bizkaitar ikertzaileak haxe du idatzia *Armand David pandaren aita* (Elhuyar, 2001) liburuan: «Mixel Oronozek Moupin printzerria Armand Daviden arrastoan egindako ibilaldiaren xarma neureganatu zidan».

Erran dut marrazkilari fin eta musikari ona zela; eta idazle ere genuen Mixel Oronoz.

Hamahiru liburu baditu argitaraturik, gehienak haatik frantsesez, biga halere euskaraz: *Oilandoiko ermita* (Elkar, 2001) eta *Deklinabide Baigorri* (Zortziko, 2011). Horiek denak aitzin, euskal ikasketei jarraiki eta Jean Haritxelharren zuzendaritzapean aurkeztu zuen tesi bat Bordeleko Montaigne Unibertsitatean, 1983an. Tesi horren gaia zuen *Erlisioezko informazioa Ipar Euskal Herriko aldizkarietan 1965-1977*, tesirako elementuak *Herria* astekaritik harturik nagusiki. Epaimahaian zeuden, Jacques Allières Tolosako unibertsitateko irakaslea, Piarres Lafitte *Herriaren* zuzendaria, Jean Pouyet saratarra, Bordeleko unibertsitatean zientzia irakasle zena, bai eta Koldo Mitxelena ere. Oronoz aski kritiko agertu zen *Herria* kazetak informazio batzuk agertu zituen moldeez. Eta horrek Piarres Lafitte sumindu zuen, baizik eta *Herriaren* auzia egiten zuela hor. Beharrik hor zen Jean Haritxelhar, Mixelen defentsa hartzeko eta egoera baketzeko, erranez ohore bat zela *Herriarentzat* Mixel Oronozek horrelako lan baten plazaratzea. «Zimendu eta finezia handiko lana da, han edo hemen lumak xorrotx aire bat erakutsirik ere», erran zuen Haritxelharrek. Oronoren buru, tesiaren balioa gainez gain onartua izan zitzaion eta Lafittekilako eztabaida denborarekin eztitu zen.

Baigorrin joan den azaroan Jean Haritxelhar zenari egin zitzaion omenaldian, haren heriotzaren hamar urteen karietara, aipatu nuen Jean Haritxelharren eta Mixel Oronozen arteko konplizitate handia. Bien arteko adiskidantzak erro urrunak bazituen. Mixel Oronozen arbasoetarik bat Josep Tricot zen, bretoia, mugazain gisa Euskal Herrira etorria. Jean Haritxelharrek ere bazuen arbaso bat mugazain zegoena, Martzelin Haritxelhar. 1809ko gau batez, bi mugazainak Arnegin zeudelarik guardan, kontrabandista batzuek tirokatu zituzten eta Josep Tricot han berean gorputz utzi. Istorio hori kontatua du Mixel Oronozek *Qui a tué le douanier Tricot?* liburuan (Zortziko, 2004).

Azken hamabost urteetan, Mixel Oronozek jo eta ke jardun zuen Euskal Herriko Elizak hartu duen integritismoari buruzko bidearen salatzen, berezikiago Baionako Marc Aillet apezpikua azkarki jorratuz. Hiruzpalau liburu baditu argitaratuak gai horretaz. Ibilbide horretan tokiko apezak ez zitzaizkion hainbat jarraiki, eta horretaz dolutzen zen, baina bazituen adiskide leialak, hala nola Jacques Gaillot apezpiku errebel ohia, Erromak Parteniako diozesa antzuaren buru igorri zuena, eta Jose Arregi azeptiar teologoa. Honek, Belokeko monasterioan

joan den azaroan Oronozi egin zitzaion esker onezko ekitaldian, hitz laudoriotsuak erabili zituen baigorriar adiskideaz. Eliza katolikoaren dogma ezin jasanak bilakatu zitzaizkienei uko eginik, Ebanjelioaren iturrietara behar zela itzuli erraten zuen Oronozek. «Apezen kasta leherrarazi behar da», idatzi zuen egun batez deblauki. Eta pentsamolde horiek bururaino eraman ditu, amore eman gabe. Halere hil aitzineko hondar egunetan erran zigun bere baitan osoki baketurik zihoala. Eta bere ehorzketetarako galdetu zuen, berak hautatutako lau adiskidek kudea dezaten elizkizuna eta ez apez batek. Horrela egina izan da Baigorriin, Germietako kaperan.

Gizon umila genuen Mixel Oronoz. Euskaltzaindiak euskaltzain ohorezko izendatu zuelarik 2021eko azaroan, lehen batean ez zekien zer ihardetsi: «Ustekabeko proposamena ukan dut, merezimendu gutirekin, onartu behar ote dut, jendetasunez?», galdegin zidan. Nik segurik ez nuen duda-izpirik, euskalgintzaren alorrean egin zuen lan guziagatik onartu behar zuela. Eta ondotik aitortu zidan gain-gainetik estimatu zuela izendapen hori, nahiz horretaz espanturik ez duen sekula egin. Hara, beraz, hitz laburrez nor genuen, eta nolakoa, Mixel Oronoz baigorriar adiskidea.

Peio Jorajuria